

Innhold

Forord	13
Referanser	14
1	
To innledende kasuistikker	15
Arnold Juklerød - psykotisk eller ikke?	15
Ernst Wagner - vrangforestillinger og masse mord	18
Juklerød og Wagner - likheter og forskjeller	21
Referanser	22
Referanser om Juklerød	22
Referanser om Wagner	22
2	
Filosofisk bakgrunn	23
Viten, overbevisninger og forestillinger	24
Hva er virkeligheten egentlig?	26
Første- og tredjepersonsperspektivet	28
Logiske slutninger og kausalitet	29
Betydningen av avvisning (falsifisering)	30
Årsaksforhold (kausalitet)	31
Endring, kultur og verdidommer	33
Forståelse og fortolkning	34
Referanser	37
3	
Hva er vrangforestillinger?	39
Karl Jaspers	39
Villars Lunn og Nils Retterstøl	41
DSM-klassifikasjonen	42
Videre drøfting av klassifikasjonen i DSM-5	44

ICD-klassifikasjonen	45
Manfred Spitzers kritikk av DSM-definisjonene	48
Vrangforestillinger i aktuelle norske lærebøker	50
Helsedirektoratets definisjon	52
Dimensjonal forståelse av vrangforestillinger	52
Brief Psychiatric Rating Scale (BPRS)	53
Operasjonalisering av vrangforestillinger	54
Hva gir klinisk mistanke?	56
Referanser	58

4

Vrangforestillinger - avgrensninger, presiseringer og tema	60
Paranoid og paranoia	60
Villfarelser og selvbedrag	61
Bedrevitere og forståelsepåere	62
Paranormale overbevisninger	63
Overvurderte ideer	63
Bakvendt logikk og selektiv dokumentasjon	65
Tvangsforestillinger	67
Vrangforestillinger og kontekst	67
Hvordan vrangforestillinger viser seg	68
Hvorfor er vrangforestillinger psykopatologi?	69
Influensfenomener	70
Vrangforestillinger klassifisert etter tema	70
Nærmere beskrivelse av innholdet i en del vrangforestillinger	72
Referanser	78

5

Psykodynamiske synspunkter på vrangforestillinger	80
Freuds libidoteori	81
Schrebers livshistorie	83
Freuds tolkninger av Schrebers vrangforestillinger	84
Freuds syn på årsaksforhold og mekanismer	88
Ny kunnskap om Schrebers familie	89
Synspunkter etter Freud	91
Kleins syn på paranoiditet	93
Sullivans syn på paranoiditet	95
Referanser	97

6

Kartlegging av vrangforestillinger 99

Innsikt og vrangforestillinger 100

Strukturerte psykiatriske intervjuer 101

    MINI-intervju 102

    SCID akse I-intervjuet 103

Intervjuer for psykotiske symptomer 105

Utfordringer i intervju med personer med vrangforestillinger 109

Referanser 113

7

Psykoselignende erfaringer (PLE) i befolkningen 115

Kulturelt aksepterte psykoselignende erfaringer 115

Hva er psykoselignende erfaringer? 116

    Positive psykoselignende erfaringer 116

    Negative psykoselignende erfaringer 118

Spørreskjema om psykoselignende erfaringer 119

    Peters' Delusional Inventory (PDI) 119

    Community Assessment of Psychic Experiences (CAPE) 120

Psykoselignende erfaringer i barndom og ungdom 120

Forekomsten av psykoselignende erfaringer ifølge nyere undersøkelser 122

Psykoselignende erfaringer og forholdet til psykoselidelse 124

Mildt psykosesyndrom (*Attenuated Psychosis Syndrome*) 125

Tidlig intervensjon ved psykose 126

Referanser 128

8

Det paranoide syndromspekteret 130

Hva er paranoiditet? 130

    Paranoiditet er et spektrum (en dimensjon) 131

Sentrale kjennetegn ved paranoiditet 132

    Paranoide hovedstrategier 134

    Klinisk beskrivelse av paranoiditet 136

Paranoiditet i befolkningen 137

    På sporet av personer med paranoiditet 137

    Hverdagsparanoiditet 140

Personer med paranoide trekk 140

Personer med paranoid personlighetsforstyrrelse 142

    Verden sett fra ståstedet til mennesker med paranoiditet 143

Vedvarende vrangforestillingslidelser	146
Referanser	149

9

Hvordan oppstår vrangforestillinger?	151
Kravene til en teori om vrangforestillinger	151
Psykoseutvikling generelt	152
Årsaksfaktorer	153
Negative barndomsopplevelser	153
Utrygg tilknytning	154
Negativ psykologisk utvikling	155
Hørselsreduksjon og lav sosial status	157
Mellomliggende mekanismer for utvikling av vrangforestillinger	158
Motivasjonsbasert psykogenese	158
Selvfølelsesmekanismen	159
Tofaktormekanismen	160
Kognitive mekanismer	161
Sannsynlighetsmekanismen (predikerte effekter)	164
Kognitiv reduksjon	166
Nevropatologiske mekanismer	166
Bekymringer og søvnmangel	167
Dopamin og «overdreven viktighet»	167
Integrerte teorier om vrangforestillinger	169
Referanser	172

10

Vrangforestillinger ved somatiske sykdommer og psykiske lidelser	176
Det akutte og det kroniske psyko-organiske syndromet	176
Organisk paranoid lidelse	180
Misidentifikasjonssyndromer	180
Psykoser	181
Psykoser som skyldes bruk av psykoaktive stoffer	181
Schizofreni	182
Paranoide psykoser (vedvarende vrangforestillingslidelser)	183
Akutte og forbigående psykoser	184
Alvorlige psykiske og atferdsmessige forstyrrelser i barseltiden	185
Indusert psykose (vrangforestillingslidelse)	185
Affektive lidelser	185
Schizoaffektive lidelser	186
Obsessiv-kompulsiv lidelse (tvangslidelse)	186

Somatiforme lidelser	187
Anorexia nervosa	188
Personlighetsforstyrrelser og -forandringer (ICD-10 F60-F62)	189
Referanser	190

11

Vrangforestillinger og vold	192
Vold generelt og modeller for vold	192
Vold og psykiske lidelser	195
Vold knyttet til vrangforestillinger	196
Vold og psykoselignende erfaringer	197
Vold knyttet til psykoser	198
Voldsrisikovurdering	202
Behandling av voldsatferd hos pasienter med psykose	204
Referanser	206

12

Vrangforestillinger og behandling	209
Psykoterapeutiske prinsipper i kontakt med personer med paranoiditet	209
Behandlinger med fokus på symptomet vrangforestillinger	212
Antipsykotiske legemidler	212
Kognitiv atferdsterapi	214
Selvhjelp for personer med paranoiditet	215
Behandling av psykoser med vrangforestillingslidelser	215
Terapiformer	217
Referanser	219

13

Religion, ideologi og ekstremisme	222
Religion	223
Bakgrunn	223
Religiøse vrangforestillinger	226
Ideologi	228
Politiske vrangforestillinger	230
Ekstremisme	232
Utviklingsprosessen mot vrangforestillinger	233
Radikalisering	235
Betydningen av ideologisk overbevisning	238
Referanser	240

14

22. juli-terroristen og vrangforestillinger	242
Alene-terrorister (lone-actor terrorists)	243
Terroristens dokument	247
De rettspsykiatriske erklæringene	248
Den første rettspsykiatriske erklæringen	248
Den andre rettspsykiatriske erklæringen	250
Dommen	252
Synspunkter på dommen	254
Synspunkter fra norske fagfolk	254
Synspunkter fra utenlandske fagfolk	257
Egne synspunkter	257
Referanser	262

15

Kollektive vrangforestillinger	264
Konspirasjonsteorier	264
Bakgrunn	264
Definisjon og kjennetegn	265
Betydningen av sosiale medier	267
En konspirasjonsteoris sannferdighet	269
Forklaringsmodeller for konspirasjonsteorier	269
Kartlegging av forekomsten av konspirasjonsteorier	273
Hvem er konspirasjonsteoretikerne?	274
Hva skal man gjøre med konspirasjonsteorier?	274
Falske nyheter	274
Massepsykoser	276
Referanser	279
Etterord	281
Referanser	282
Stikkord	283